

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง Economic Development Based on Philosophy of Sufficiency Economy

วรายุทธ พลาศรี^{1*}
Warayut Palasri^{1*}

¹สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
เลขที่ 80 ถนนนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

¹Department of Business Economics, Faculty of Management Science,
Rajabhat Maha Sarakham University
80 Nakornsawan Road, Muang District, Maha Sarakham Province 44000

บทคัดย่อ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมือนหรือแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างไร และการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจะส่งผลต่อเศรษฐกิจอย่างไร ซึ่งเป็นข้อสงสัยของคนทั่วไปหรือแม้แต่นักวิชาการด้วยกัน ทั้งนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีเหตุผลทางวิชาการรองรับ และสามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักทางวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยทั้งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐศาสตร์กระแสหลักต่างมีแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานที่วามมนุษย์มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด และทั้งสองทฤษฎีต่างก็ดำเนินเศรษฐกิจเพื่อบรรลุสิ่งเดียวกันคือประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่เป้าหมาย กล่าวคือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายนอกจากเรื่องของเศรษฐกิจแล้วยังเชื่อมโยงกับมิติในด้านความสุขที่ได้จากครอบครัว สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้หลักความพอเพียง ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะเน้นเป้าหมายเพียงวัตถุอย่างเดียวด้วยการเพิ่มผลผลิตของประเทศ ทั้งนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับด้วยการยึดหลักการดำเนินเศรษฐกิจบนทางสายกลาง ซึ่งจะส่งผลทำให้เศรษฐกิจมีการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

*ผู้เขียนหลัก (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม)
อีเมล: warayut5721@yahoo.co.th

คำสำคัญ

การพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

Abstract

How does the philosophy of sufficiency compare to mainstream economics?. And how to implement the philosophy of sufficiency economy as a guideline for development will affect the economy? Which is the question of people or even scholars together. The Philosophy of Sufficiency Economy is a philosophy that has academic reasons. And it can be proved with the same scientific principles as the mainstream economics. Both the philosophy of sufficiency economy and the mainstream economics are based on the idea that human beings have endless needs while limited resources. And both theories run the economy to achieve the same thing: maximum efficiency from resource use. But what is different is the goal and the way to the goal. The philosophy of sufficiency economy is, in addition to economic matters, also linked to the dimensions of happiness from family, society, culture and environment. The use of the principle of sufficiency in economy activity. While mainstream economics focuses on only objects, by increasing the productivity of the country. The philosophy of sufficiency economy can be applied at all levels by adopting economic principles on the middle line. This will result in a balanced and sustainable economy.

Keywords

Development, Sufficiency Economy, Mainstream Economics

บทนำ

ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศโดยเน้นที่ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งอาศัยแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่ามนุษย์มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น จะทำอย่างไรที่จะจัดสรรทรัพยากรมาให้มนุษย์บริโภคให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจึงเกี่ยวกับการบริโภคเพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุด (ในแง่ผู้บริโภค) การผลิตเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด (ในแง่ผู้ผลิต) การบริหารเศรษฐกิจของประเทศเพื่อให้มีอัตราการเจริญเติบโตสูงสุด (ในแง่ผู้บริหารประเทศ) จึงเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการกระตุ้นความอยากหรือความต้องการของมนุษย์อันจะนำมาซึ่งอุปสงค์และการผลิตเพื่อตอบสนองอุปสงค์ดังกล่าว ซึ่งจากการใช้แนวทางในการพัฒนาประเทศดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในทุก ๆ ด้านเพื่อที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายดังกล่าวโดยไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่แท้จริงจึงนำมาซึ่งวิกฤต

ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทุกภาคส่วนจึงให้ความสำคัญกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นทางออกในการบรรเทาปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นด้วยการเน้นการพึ่งตนเอง อยู่อย่างพอเพียงด้วยการใช้หลักคำสอนทางศาสนาเพื่อควบคุมความอยากหรือความต้องการเพื่อนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน ทั้งนี้ภาครัฐได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) เป็นต้นมาจนถึงฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2564) (Palasri, 2016, 290)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้ยึดหลักการพัฒนาประเทศโดยให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เนื่องจากคนเป็นทรัพยากรที่มีค่าเพราะการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะต้องเริ่มต้นจากคน ดังนั้นถ้าประเทศมีประชากรที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรมและจริยธรรมจะนำมาซึ่งความเจริญเติบโตในด้านอื่น ๆ ตามมา ทั้งนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดระบบกลไกในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนเพื่อให้เกิดผลในการนำไปประยุกต์ใช้ โดยได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ด้วยการส่งเสริมการขยายผลแนวคิดการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการเกษตร ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตระบบเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนทั้งในรูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเกษตรในรูปแบบของสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วนและบริษัทเพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด สามารถใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมและเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต รวมทั้งใช้กลไกตลาดในการป้องกันความเสี่ยง โดยสนับสนุนบทบาทเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในการขับเคลื่อนโดยการสร้างองค์ความรู้และการสนับสนุนเงินทุนในลักษณะสินเชื่อสีเขียวเพื่อจูงใจการผลิตและการส่งเสริมการตลาด รวมทั้งการใช้มาตรการทางการเงินและการคลัง (Office of The National Economic and Social Development Board, 2017, 89) สำหรับการพัฒนาประเทศต้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม บูรณาการพัฒนาประเทศในทุกมิติอย่างสมดุลผสมผสานพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตทางการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม รวมทั้งการอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลซึ่งจะทำให้การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งต้องบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้และการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลต่อความสุขของคนในประเทศ

ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทุกภาคส่วนได้ตอบรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการดำเนินเศรษฐกิจบนทางสายกลางโดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนรวมและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนในสังคมในทุกระดับ ส่งผลให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการเชิดชูจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ พร้อมสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ

มุมมองของ ชวน หลีกภัย นักเศรษฐศาสตร์ประเทศญี่ปุ่น ให้ทรรศนะว่าหัวใจของหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการอยู่ได้ด้วยสิ่งที่มีอยู่อย่างยั่งยืน และไทยจะสร้างโลกใบใหม่จากแนวคิดดังกล่าว และสุดท้ายหากสำเร็จจะกลายเป็นหลักการและแนวปฏิบัติของโลก (Apiprachyasakul, 2015, 110) จึงมีข้อสงสัยตามมาว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดและเป้าหมายเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรกับแนวคิดของเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักซึ่งใช้เป็นทฤษฎีหลักสำหรับการเรียนการสอนรวมทั้งเป็นแนวทางในการบริหารประเทศทั่วโลก

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และภาคครัวเรือน โดยได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานในทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนการใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระบรมโฆษาทและพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางแก่พสกนิกรชาวไทย มีหลักแนวคิดในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานในทางสายกลางหรือความพอเพียง ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระบรมโฆษาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ความว่า

“...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐานคือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ต้องถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...” (Office of The National Economic and Social Development Board, 2007b, a)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระบรมโฆษาทเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ความว่า

“...ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศ ก็เห็นว่าประเทศไทยเราเนี่ยก้าวหน้าดี การเงิน การอุตสาหกรรม การค้าดีมีกำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปส่วนใหญ่ ทฤษฎีว่าถ้ามีเงินเท่านั้น ๆ มีการกู้เท่านั้น ๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้าแล้วก็ประเทศก็เจริญมีหวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้น ไม่มีทาง...”
(The Chaipattana Foundation, 2010)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2539 ความว่า

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ว่ามีเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน แบบพหุมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนครบครันจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”
(The Chaipattana Foundation, 2010)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ความว่า

“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พหุมีพอกิน พหุมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพหุมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพหุมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พหุมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”
(The Chaipattana Foundation, 2010)

“...ให้พอเพียงนี้หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง...” (Office of The National Economic and Social Development Board, 2007b, b)

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ

ที่ตรง ไม่ไกลอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...” (Sriwichailamphan, 2011, 71)

จากการประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ความพอเพียงจึงมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. **ความพอประมาณ** หมายถึงความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อย ดำเนินชีวิตให้เหมาะสมพอดี สมดุล ตามฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง ไม่มากและไม่น้อยเกินไป ทำแล้วมีความสุขตามอัตภาพโดยไม่ไปเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. **ความมีเหตุผล** หมายถึงการตัดสินใจในเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องอยู่บนหลักเหตุผลว่ามีความเหมาะสมกับบริบทของตัวเองเพียงใด เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด รวมทั้งจะต้องมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจอย่างรอบคอบ

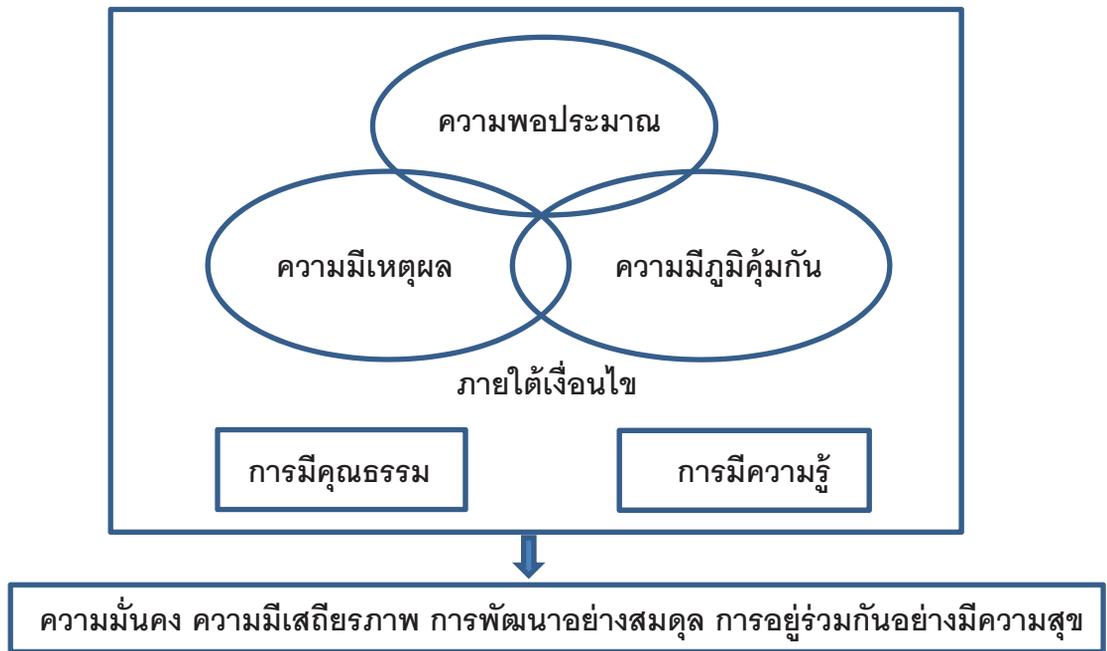
3. **ความมีภูมิคุ้มกัน** หมายถึงการกระทำใด ๆ ที่จะต้องทำด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ ไม่มุ่งหวังเพียงผลตอบแทนอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงและเสถียรภาพ ดังนั้น การมีภูมิคุ้มกันจึงเป็นการสร้างความเข้มแข็งไว้เตรียมพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ทั้งนี้ ในการดำเนินชีวิตรวมทั้งการพัฒนาชุมชนและประเทศตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือพื้นฐานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **การมีคุณธรรม** หมายถึงการมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีความโลภ รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือคนอื่น ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่มีความเพียรพยายาม ขยัน และอดทน

2. **การมีความรู้** หมายถึงการมีความรอบรู้ทั้งหลักวิชาการและความรู้ทั่วไปที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชุมชนและประเทศได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

เงื่อนไข 2 ประการจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เช่น มีความรู้แต่ไม่มีคุณธรรมก็จะทำให้การนำความรู้ไปแสวงหาประโยชน์ในทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้ามีคุณธรรมแต่ขาดซึ่งความรู้ก็จะทำให้การตัดสินใจผิดพลาดได้ ทั้งนี้จากที่ได้ศึกษามาข้างต้น สามารถสรุปกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: Office of The National Economic and Social Development Board, 2007a, 8

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ให้คำจำกัดความของความพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งการนำหลักดังกล่าวมาใช้จะต้องอยู่ภายใต้ การมีความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้ การกระทำใด ๆ ที่อยู่ภายใต้ความรู้และคุณธรรม จะทำให้การกระทำดังกล่าว ไม่คำนึงแค่ผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น แต่จะคำนึงถึงผลได้และผลเสียของประโยชน์ส่วนรวมด้วย ซึ่งจะทำให้ เกิดความมั่นคงและการพัฒนาอย่างสมดุลไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งยังก่อให้เกิดการแบ่งปันและ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งนี้ ถ้านำผลที่ได้ดังกล่าวมาพิจารณาจะร่วมกันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพ จากการใช้ทรัพยากรในแง่ของส่วนรวมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจากความหมายดังกล่าวจึงทำให้ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะคล้ายคลึงกับเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ในประเทศออสเตรเลีย เศรษฐกิจสมานฉันท์ (Solilarity Economy) ในประเทศบราซิล เศรษฐกิจแบบคานธี (Gandhian Economics) ในประเทศอินเดีย (Apiprachyasakul, 2015, 109)

เปรียบเทียบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระบรมโฆษาทและพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในทางสายกลาง ส่วนเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นแนวคิดทฤษฎี

ทางเศรษฐศาสตร์ของสำนักคลาสสิกใหม่ (Neo - Classical Economics) ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับนำมาสอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งการกำหนดนโยบายเพื่อวางแผนทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ (Palasri, 2016, 41)

จากการวิเคราะห์ของผู้เขียน พบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดการวิเคราะห์อยู่บนพื้นฐานเดียวกันกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ว่ามนุษย์มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด และทั้งสองทฤษฎีต่างก็ดำเนินเศรษฐกิจเพื่อบรรลุสิ่งเดียวกันคือประสิทธิภาพสูงสุดจากการใช้ทรัพยากร แต่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีวิธีการนำไปสู่เป้าหมายโดยใช้หลักความพอเพียงซึ่งมีลักษณะการดำเนินเศรษฐกิจแบบทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทาโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนั้น ความพอเพียงจึงไม่ใช่เป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจแต่เป็นวิธีการนำไปสู่เป้าหมาย ซึ่งถ้าความพอเพียงคือ เป้าหมายก็จะทำให้คนเข้าใจว่า เงินรายได้ ความสุข และความมั่นคงในชีวิตจะต้องมีไม่มากหรือน้อยเกินไปอันจะขัดแย้งกับคำว่าประสิทธิภาพหรือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ความพอเพียงถ้านำไปปรับตามความหมายของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคือความเหมาะสม ความสมดุล ความมีดุลยภาพไม่มากไม่น้อยจนเกินไป ซึ่งถ้าวิเคราะห์ตามหลักอุปสงค์และอุปทานจะต้องมีความสมดุลกันแต่ถ้าไม่สมดุลกันแล้วจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาวนั่นคือจะไม่มีที่ยั่งยืน) ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจโดยยึดหลักความพอเพียงตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะส่งผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเองควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (การมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและการลดความเสี่ยงจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ) อนึ่ง การใช้นโยบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เป็นไปตามความเหมาะสมหรือความพอเพียงโดยยึดหลักภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงของประเทศจะทำให้เศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างมั่นคง ยั่งยืนมีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าทั้งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะมีลักษณะที่เหมือนกันบางประการ แต่ก็มีข้อแตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

สรุปข้อแตกต่างระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (ยกตัวอย่างเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งมีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักรองรับ)

ประเด็นการพัฒนา	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	เศรษฐกิจทุนนิยม
1. เป้าหมายหลัก	เน้นการพึ่งตนเองได้ และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม	เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
2. วิธีการ	เน้นกลุ่มชุมชน สหกรณ์ และเศรษฐกิจชุมชน	เน้นปัจเจกบุคคล ทุนเอกชน และองค์การธุรกิจ
3. ค่านิยม	เน้นความร่วมมือร่วมใจร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	เน้นการแข่งขันแบบแพ้คัดออก และปลาใหญ่กินปลาเล็ก
4. แรงจูงใจ	เน้นสำนึกสาธารณะจิตอาสา ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และพึ่งพาอาศัยกัน	เน้นกำไร วัตถุนิยม และบริโภคนิยม (การแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงด้วยการเน้นที่เงินตราเป็นหลัก)
5. ทรัพยากรธรรมชาติ	เน้นความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจชีวิต สังคมกับระบบนิเวศน์	เน้นพัฒนาอุตสาหกรรมนำหน้าสิ่งแวดล้อม
6. เทคโนโลยี	เน้นเทคโนโลยีชั้นกลางและภูมิปัญญาท้องถิ่น	เน้นเทคโนโลยีชั้นสูงราคาแพง และภูมิปัญญาต่างชาติ
7. โลกาภิวัตน์	เน้นความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบภายในชาติควบคู่การเข้าสู่โลกาภิวัตน์	เปิดเสรีเต็มที่สู่โลกาภิวัตน์

ที่มา: Puntasen, 2007, 28

จากข้อมูลในตารางที่ 1 มีข้อสังเกต ดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีความแตกต่างที่สำคัญที่นิยามศัพท์ของเป้าหมายและวิถีทางในการไปสู่เป้าหมาย ทั้งนี้นิยามศัพท์ของเป้าหมายของประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรในทัศนะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความแตกต่างจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคือความยั่งยืน และการนำเอาความสุขและผลประโยชน์ที่สังคมโดยส่วนรวมพึงได้รับมาพิจารณาาร่วมด้วย ดังนั้น วิถีทางดำเนินการที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวจึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักทางพุทธศาสนาและศีลธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งการนำหลักดังกล่าวมาใช้จะต้องมีความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน (มีลักษณะคล้ายคลึงกับพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ศีลธรรม) อันจะส่งผลต่อการแบ่งปันในสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การมีภูมิคุ้มกันจากความผันผวนต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม โดยผลประโยชน์

ที่ได้รับจะไม่จำกัดเฉพาะบุคคลเท่านั้นแต่จะแบ่งปันไปยังสังคมโดยรวม รวมทั้งยังมุ่งประโยชน์ระยะยาวมากกว่าประโยชน์ระยะสั้นจากการใช้ทรัพยากรอันมีอย่างจำกัด ดังนั้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงให้ความสำคัญกับคนมากกว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก การปลูกฝังจิตสำนึกจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น (Palasri, 2016, 295)

2. เศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีขอบเขตการศึกษาที่แคบ เชื่อในความเป็นผู้เชี่ยวชาญ และแบ่งแยกสาขาความรู้เป็นแขนง โดยเน้นเป้าหมายที่ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาภาคเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงอย่างเช่น ภาคอุตสาหกรรมและละเลยภาคเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนต่ำ จึงไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงซึ่งทุกภาคส่วนมีความสัมพันธ์กันยากที่จะตัดออกจากกันได้ ขณะที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับความรู้ที่เป็นองค์รวม ผสมผสานหลายมิติ หลายสาขาวิชา จึงมีความเป็นสหวิทยาการ (Puntasen, 2006, 73) ทั้งนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการผลิตโดยใช้ปัจจัยการผลิตที่มีมากในท้องถิ่นโดยเฉพาะการพัฒนาภาคการเกษตรที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบในปัจจุบัน การผลิตและยังเป็นฐานการผลิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยความพอดีตามปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ ไม่มุ่งแต่ความร่ำรวยโดยไม่อยู่บนฐานปัจจัยการผลิตที่แท้จริงของประเทศ นอกจากนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังได้เชื่อมโยงกับมิติทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัว สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเชื่อว่ามนุษย์และครอบครัวของชุมชนมีพลังและสามารถรักษาระบบโดยอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างสมดุล ขณะที่แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมองว่ามนุษย์จะแบ่งหน้าที่การทำงานตามปัจจัยการผลิตที่มีอยู่เท่านั้น (Natsupa, 2011, 43)

3. เศรษฐศาสตร์กระแสหลักเน้นเป้าหมายที่วัตถุ จึงเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการกระตุ้นความอยากหรือความต้องการของมนุษย์เป็นหลัก ซึ่งในแง่ของผู้บริโภคความพอใจหรือประโยชน์จะสูงสุดเมื่อได้บริโภคสินค้าจำนวนมากที่สุด ส่วนในแง่ของผู้ผลิตจะได้รับประโยชน์สูงสุดเมื่อได้ผลผลิตหรือกำไรมากที่สุด ทั้งนี้เศรษฐศาสตร์กระแสหลักอาศัยแนวคิดที่ว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดจึงต้องกระตุ้นความอยาก (กิเลส) ของมนุษย์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (กระตุ้นการบริโภคด้วยการพัฒนาวัตถุหรือสินค้ารวมทั้งสินเชื่อที่ดึงดูดใจอันจะนำมาซึ่งการผลิตและการจ้างงาน) ดังนั้น ทุกคนจึงมุ่งบริโภควัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการอันนำมาซึ่งหนี้สินตามมาในที่สุด นอกจากนี้เศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่ได้ให้ความสำคัญกับด้านศีลธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ จึงมีแนวโน้มนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ในทางที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น การคอร์รัปชัน เป็นต้น เพื่อให้ได้มาซึ่งการบริโภคสำหรับตอบสนองความต้องการของตน ขณะที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่การพึ่งตนเอง มุ่งควบคุมความอยาก (กิเลส) ของตนเองให้มีความเหมาะสมกับฐานะทางรายได้ของตนเองโดยยึดคำสอนของศาสนาเป็นหลักอันจะนำมาซึ่งความสุขที่ยั่งยืน

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจ

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์เพื่อนำไปสู่ผลของการปฏิบัติโดยใช้เหตุผลทางวิชาการสนับสนุน ทั้งนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกอาชีพและทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและประเทศ ในการที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การบรรลุเป้าหมายอย่างมั่นคง ไม่เสี่ยงต่อความผันผวนอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งจะได้ศึกษาแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ โดยแยกออกเป็นการนำไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับประเทศ ตามลำดับ ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือน

เราสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพของครัวเรือนได้ดังนี้ (Palasri, 2016, 297)

1.1 การดำเนินชีวิต ควรปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว และประพฤติตนตามหลักศาสนา ยึดหลักความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต (The Chaipattana Foundation, 2010) อนึ่ง ด้านการใช้จ่ายไม่ควรใช้จ่ายเกินตัว ควรมีการใช้จ่ายให้สมดุลกับรายได้ ซึ่งไม่มีสูตรตายตัวว่าสัดส่วนของรายจ่ายต่อรายได้ควรเป็นเท่าใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลหรืออรรถประโยชน์ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไปตามนิสัยและระดับรายได้ ซึ่งบุคคลที่มีระดับรายได้ต่ำจะมีสัดส่วนของรายจ่ายต่อรายได้ค่อนข้างสูงกว่าบุคคลที่มีระดับรายได้สูง แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลควรที่จะมีการสะสมเงินออมเพื่อไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน และในกรณีที่มีการกู้ยืมเงินควรกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดรายได้

1.2 การประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพนำมาซึ่งรายได้ของครัวเรือน ซึ่งไม่ควรผลิตสินค้าตามกระแสหรือการผลิตเพื่อมุ่งความร่ำรวยในช่วงสั้น ๆ ทั้งนี้ถ้าทุกคนมุ่งผลิตสินค้าที่มีระดับราคาสูงในช่วงนั้น จะทำให้ในระยะยาวสินค้าล้นตลาด ส่งผลให้ระดับราคาสินค้าตกต่ำในที่สุด ดังนั้น ควรผลิตสินค้าที่มีทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้การผลิตดังกล่าวมีจุดแข็ง ลดอุปสรรคในการผลิต จึงทำให้มีความมั่นคง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากความผันผวนของราคาปัจจัยการผลิตได้ดีกว่าการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตจากแหล่งอื่น นอกจากนี้ยังเป็นการลดต้นทุนการผลิตและสามารถสร้างเครือข่ายหรือความร่วมมือระหว่างหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ในชุมชน ซึ่งเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนในชุมชน อนึ่ง ในการประกอบอาชีพควรแสวงหาประสบการณ์และเริ่มจากธุรกิจขนาดเล็กก่อน และเมื่อกิจการมีความเจริญเติบโตอย่างมั่นคงจึงค่อย ๆ ขยายธุรกิจ และไม่ควรขยายธุรกิจแบบเร่งรีบหรือก้าวกระโดดเพื่อหวังผลประโยชน์ระยะสั้น ๆ ซึ่งอาจจะมีปัญหาต่อภูมิคุ้มกันในกรณีที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจได้นอกจากนี้ต้องประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรม ซึ่งจะทำให้ธุรกิจอยู่ได้

อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thonglard, Intakhan & Busaba (2016) พบว่า ปัจจัยด้านคุณธรรมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาธุรกิจให้มีความยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด

การศึกษาจากข้อมูลเชิงประจักษ์ของ Kansuntisukmongkol (2017) พบว่าเกษตรกรที่ดำเนินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อมได้ ทั้งนี้เกษตรกรต้องรู้จักการประเมินตนเอง การพึ่งพาความหลากหลายทางธรรมชาติ การเก็บสำรองผลผลิตทางการเกษตรรวมทั้งการอนุรักษ์ธรรมชาติและความร่วมมือด้วยการรวมกลุ่มกัน ซึ่งกลยุทธ์เหล่านี้สามารถช่วยในการลดความเสี่ยงและเพิ่มความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้

2. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน

ชุมชนเกิดจากครัวเรือนหลาย ๆ ครัวเรือนมาอยู่ร่วมกันเกิดเป็นชุมชน ดังนั้น เมื่อระดับครัวเรือนมีการดำเนินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะส่งผลต่อชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามไปด้วย นั่นหมายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานศักยภาพของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ภูมิปัญญาดังกล่าวสามารถที่จะเพิ่มศักยภาพการผลิตด้วยการพัฒนาต่อยอดเพื่อการบรรลุการผลิตที่มีประสิทธิภาพได้ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดีระหว่างผู้ผลิต เจ้าของปัจจัยการผลิต รวมทั้งผู้บริโภค เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการจำหน่ายผลผลิตให้เพียงพอกับท้องถิ่นก่อน แล้วจึงนำผลผลิตส่วนเกินไปจำหน่ายในท้องถิ่นอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปตามลำดับ อันนำมาซึ่งประสิทธิภาพจากการลดต้นทุนการผลิตและการขนส่งสินค้า ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของหน่วยเศรษฐกิจในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งมีข้อมูลเชิงประจักษ์จากการศึกษาของ Munlerk (2013) พบว่าประโยชน์ที่ได้จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม คือสามารถประหยัดงบประมาณขององค์กร เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และจากการศึกษาของ Donkwa (2016) พบว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเกณฑ์การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผลมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด

3. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศ

ในเมื่อภาคครัวเรือนและชุมชนมีความเข้มแข็งจึงส่งผลต่อประเทศมีความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อความผันผวนของเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกได้ เนื่องจากการที่ประชาชนใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยจะทำให้ประเทศมีเงินออม ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของเงินลงทุนของประเทศ รวมทั้งในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำประชาชนยังมีเงินออมเพื่อนำมาใช้จ่ายได้อย่างต่อเนื่องจึงทำให้เศรษฐกิจทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคสามารถดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่น อนึ่ง ภาครัฐบาลสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาประเทศไม่ควรมุ่งเน้นที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้และความสุขของภาคประชาชน และควรสนับสนุนการผลิตสินค้าและบริการที่เน้นใช้ทรัพยากรและแรงงานของประเทศเป็นหลัก ส่วนการดำเนิน

สำหรับการดำเนินเศรษฐกิจในแง่ของรัฐบาลก็เช่นกัน การที่จะมุ่งเน้นเพียงแต่ให้เศรษฐกิจมีการขยายตัว เพื่อที่จะให้ประชาชนมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นแต่เพียงอย่างเดียวโดยละเลยหรือมองข้ามปัจจัยพื้นฐานในประเทศ ก็จะทำให้เกิดปัญหาหรือภูมิคุ้มกันลดลงได้ เช่น ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรเหมาะสมแก่การเกษตร โดยเฉพาะเป็นแหล่งที่มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวที่มีคุณภาพดีที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ถึงแม้ว่าที่ผ่านมารายได้จากการเป็นประเทศที่ผลิตสินค้าการเกษตรจะไม่สูงเท่ากับประเทศที่ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมประเทศไทย ก็ไม่ควรที่จะทอดทิ้งการเกษตรแล้วไปเน้นอุตสาหกรรมแข่งกับประเทศอุตสาหกรรมอื่นที่เขามีความเข้มแข็ง อยู่แล้ว ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นก็ทำให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ประเทศไทยควรผลิต และแปรรูปสินค้าการเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นเป็นการนำเอาจุดแข็งที่ประเทศไทยมีอยู่เหนือต่างประเทศ มาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างมั่นคง มีเสถียรภาพ ยั่งยืนและลดการพึ่งพิงเทคโนโลยีจากต่างประเทศ รวมทั้งยังมีภูมิคุ้มกันที่จะ เตรียมพร้อมรับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ ส่วนการดำเนินนโยบายการเงินการคลังก็ควรดำเนินนโยบายในทางสายกลางให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ ของประเทศโดยใช้เหตุผลในการพิจารณาถึงผลที่ได้รับในทุก ๆ ด้านอย่างรอบคอบ

ตัวอย่าง โครงการที่เป็นรูปธรรมที่ดำเนินการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ โครงการส่วนพระองค์จิตรลดาซึ่งเป็นการทดลองหารูปแบบต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาให้เกษตรกร เช่น การทำนาข้าวทดลอง และการเลี้ยงขยายพันธุ์ปลานิล เป็นต้น รวมทั้งการดำเนินกิจการในรูปสหกรณ์ เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) เป็นต้น ทั้งนี้ในปัจจุบันการนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามบริบทของชุมชน ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงขอก้าวถึงเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อเป็นแนวทางการประกอบอาชีพตามแนวทางปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ คือตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ที่เด่นชัดที่สุด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อ การทำการเกษตรให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาดูแลได้โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำ ทั้งนี้นอกจากปัญหา ขาดแคลนน้ำแล้วเกษตรกรรายย่อยยังมีความเสี่ยงด้านราคาสินค้าการเกษตร ภัยธรรมชาติและโรคระบาด เนื่องจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกระตุ้นให้เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งไม่เหมาะสมกับบริบทของ เกษตรกรไทย ดังนั้นเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและ น้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กระดับครัวเรือนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้การดำเนินตามแนวทาง เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (The Chaipattana Foundation, 2010)

3.1.1 ขั้นที่ 1 แบ่งพื้นที่ทำกินออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- พื้นที่ขุดสระน้ำ ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับเก็บกักน้ำในฤดูฝนและเลี้ยงสัตว์น้ำ
- พื้นที่สำหรับปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ และพืชสมุนไพร ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน และหากเหลือบริเวณก็นำไปจำหน่าย
- พื้นที่เพาะปลูกข้าวในฤดูฝน ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน สำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดทั้งปี
- พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือน ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

พื้นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และ โรงเรือน 10%	พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ และพืชสมุนไพร 30%
พื้นที่ขุดสระน้ำและเลี้ยงสัตว์น้ำ 30%	พื้นที่ปลูกข้าว 30%

ภาพที่ 2: การแบ่งพื้นที่ทำกินตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.2 **ขั้นที่ 2** การรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อที่จะร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินงานในด้านการผลิต การตลาด และการพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นกองทุน ไร่ให้สมาชิกออมและกู้ยืม เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างความรักและสามัคคีในชุมชนไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน และสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ผลที่ได้รับจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

3.1.3 **ขั้นที่ 3** การจัดหาเงินทุน โดยการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการเงินไม่ว่าจะเป็นธนาคาร และบริษัทเอกชน เป็นต้น ในการที่จะนำเงินทุนเพื่อการขยายการผลิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

อนึ่ง ขั้นตอนดังกล่าวจะต้องดำเนินการตามลำดับ กล่าวคือเมื่อดำเนินการตามขั้นที่ 1 ประสบความสำเร็จแล้วจึงทำตามลำดับขั้นที่ 2 และ 3 ต่อไปตามลำดับ ซึ่งเป็นการทำรากฐานให้แข็งแรงก่อนแล้วจึงค่อยต่อยอดไปเรื่อย ๆ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันไปในตัว

ทั้งนี้ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ เกษตรทฤษฎีใหม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรประยุกต์ใช้ความรู้และภูมิปัญญาตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการผสมผสานการจัดการแบบท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีใหม่ และต้องมีความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ อนึ่ง สัดส่วนการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวสามารถยืดหยุ่นและ

เปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเกษตรเพื่อให้มีความสอดคล้องเหมาะสมได้ตามบริบทในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่จึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกกิจกรรมการเกษตร แต่จะต้องเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเป็นการนำวัสดุที่เหลือใช้หรือเศษสิ่งของที่ไม่ต้องการจากกิจกรรมหนึ่งมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตของอีกกิจกรรมหนึ่ง เช่น การนำมูลวัวมาใช้เป็นปุ๋ยของข้าวและการนำฟางข้าวมาใช้เป็นอาหารเลี้ยงวัว เป็นต้น นอกจากนี้ การปลูกพืชหลายระดับร่วมกัน เช่น การปลูกพืชสมุนไพรมะเขือเทศหรือมะเขินต้น เป็นต้น ทำให้การใช้พื้นที่หรือทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการขุดบ่อเลี้ยงปลาในพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งข้าวจะได้น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์จากบ่อเลี้ยงปลาในฤดูแล้งและเวลาน้ำมากสามารถระบายลงยังบ่อเลี้ยงปลาได้ ส่วนเกษตรกรที่ปลูกไม้ผล เช่น ลิ้นจี่สามารถที่จะเลี้ยงผึ้งเพื่อให้ผึ้งผสมเกสรได้ขณะที่ผึ้งก็จะได้น้ำหวานจากเกสรของลิ้นจี่ เป็นต้น เกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นการสร้างระบบนิเวศน์เพื่อการพึ่งพากันได้อย่างเหมาะสม อันจะนำมาซึ่งการผลิตที่มีประสิทธิภาพด้วยหลักการพึ่งพากันในระบบนิเวศน์อันเป็นหลักการหนึ่งที่แตกต่างจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ดังนั้น ผลที่ได้จากเกษตรทฤษฎีใหม่คือทำให้มีรายได้ตลอดทั้งปี จากการจำหน่ายผลผลิตที่หลากหลาย ส่งผลให้การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมีเสถียรภาพ และเป็นการลดการพึ่งพาสารเคมีในการผลิต ขณะที่แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเน้นการลดต้นทุนด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ ทำให้มีรายได้เพียงไม่กี่ครั้งในรอบปี ส่งผลต่อการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคไม่มีเสถียรภาพ กล่าวคือช่วงที่มีรายได้มากก็จะใช้จ่ายมากและในช่วงที่ไม่มีรายได้หรือรายได้น้อยก็จะใช้จ่ายน้อย การผลิตซึ่งเน้นการลดต้นทุนด้วยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงสารเคมี และมีแนวโน้มที่จะพึ่งพิงสารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากสภาพดินเสื่อมคุณภาพตลอดจนโรคและแมลงศัตรูพืชมีความติดต่อสารเคมีเพิ่มขึ้น

อนึ่ง ในการจัดสรรทรัพยากรโดยการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรบนความหลากหลายเพื่อสร้างความสมดุลของระบบนิเวศน์ให้เกื้อกูลกันซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิตจากการทำเกษตรประเภทปลอดสารเคมีได้ นอกจากนี้หลักการสำคัญอย่างหนึ่งของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่แตกต่างจากหลักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคือเกษตรทฤษฎีใหม่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนก่อนอันจะนำมาซึ่งความมั่นคงในครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนสามารถพึ่งพิงตนเองได้จากการเกษตรในครัวเรือน และหากเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ ตลอดจนการพัฒนาไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือการผลิตเพื่อการค้าได้ นอกจากนี้เกษตรทฤษฎีใหม่ยังเป็นการลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาด้วยการกระจายความเสี่ยงโดยการทำกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย

สรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยมุ่งที่การเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่จำกัดขอบเขตเพียงแค่วัตถุโดยขาดความเชื่อมโยงกับมิติในด้านอื่น ๆ จึงทำให้ขาดความสมดุลระหว่างภาคการผลิตกับความสุขที่เกิดจากการมีครอบครัวที่อบอุ่น การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การได้อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะภาคการเกษตรจึงควรนำปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในประเทศเพื่อผลิตสินค้าและบริการสำหรับสร้างรายได้ให้กับประเทศ อันจะนำมาซึ่งการใช้ปัจจัยการผลิตหรือทรัพยากรภายในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้ลดการพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีการเติบโตอย่างมั่นคงภายใต้ทรัพยากรของประเทศซึ่งจะลดความผันผวนจากปัจจัยการผลิตภายนอกประเทศได้อีก ประโยชน์สูงสุดจากการใช้ทรัพยากรตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประโยชน์ที่ไม่จำกัดขอบเขตเฉพาะผลผลิตหรือรายได้ที่บุคคลได้รับเท่านั้น แต่รวมถึงความสุข ความมั่นคง ความสมดุล และความยั่งยืนของทรัพยากรส่วนรวมอีกด้วย นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเหมาะกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป ข้อได้เปรียบอีกประการหนึ่งที่เอื้อต่อการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ การที่คนไทยดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธที่สอนให้คนดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ขยันทำมาหากิน ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาวัดเอาเปรียบคนอื่น และไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

จากข้อเขียนดังกล่าวข้างต้น จึงมีข้อคิดว่าประเทศทางฝั่งตะวันออกอย่างเช่น ประเทศไทยซึ่งมีชนมธรรมนิยมประเพณี มีวัฒนธรรม มีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคนจึงทำให้สังคมมีความเอื้ออาทรต่อกันและอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุล มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักซึ่งเป็นทฤษฎีที่คิดค้นเพื่อใช้กับบริบทเศรษฐกิจของประเทศตะวันตก ทั้งนี้การพัฒนาประเทศโดยอาศัยแนวคิดมุ่งที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ตามมา ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันคือ สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย การเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมและการทำงานตามความชำนาญเฉพาะอย่างจึงก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ภาคอุตสาหกรรมตามเมืองใหญ่ ขณะที่ภาคการเกษตรซึ่งเป็นภาคที่ประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรถูกทอดทิ้ง จึงเป็นภาคที่มีกลุ่มคนยากจนมากที่สุดทำให้คนวัยกระจัดอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อยโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม ส่วนภาคการเกษตรซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศประสบกับปัญหาความยากจนอย่างร้ายแรง การมุ่งผลิตหรือการเร่งกำไรระยะสั้นโดยไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่แท้จริงก่อให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ และเมื่อวิเคราะห์ในระดับปัจเจกชนจะเห็นว่าสังคมไทยกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้ทุกคนมุ่งแต่ทำงานเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยที่ถูกกระตุ้นโดยวัตถุจึงเป็นความสุขที่ไม่ยั่งยืน และก่อให้เกิดหนี้สินรวมทั้งปัญหาทางสังคมตามมา

การที่จะพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น จะต้องกำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจในลักษณะองค์รวมโดยไม่มุ่งเน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป ยกตัวอย่างการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต้องกำหนดเป้าหมายหลาย ๆ

ด้านอย่างสมดุล เช่น รายได้ รายจ่าย หนี้สาธารณะ การทุจริต ความเหลื่อมล้ำ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คุณภาพชีวิตและความสุขมวลรวม เป็นต้น ทั้งนี้การวัดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะต้องคำนึงทั้งด้านบวกและด้านลบโดยการนำทุกเป้าหมายมาพิจารณาาร่วมกัน วัดออกมาเป็นความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ส่วนภาคครัวเรือนต้องกำหนดเป้าหมายในลักษณะองค์รวมเช่นกัน เช่น รายได้ รายจ่าย การมีภูมิคุ้มกัน สุขภาพและความสุข เป็นต้น ซึ่งภาครัฐจะต้องเป็นกลไกสำคัญที่ต้องปลูกจิตสำนึกให้กับประชาชนของประเทศรู้จักความพอดี โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักด้วยการยึดหลักคุณธรรมเป็นที่ตั้งซึ่งมีอยู่ในคำสอนของทุกศาสนา

References

- Apiprachyasakul, K. (2015). **Sufficiency Economy**. Bangkok: Focus Media and Publishing. [in Thai]
- Donkwa, K. (2016). The effects of the Sufficiency Economy on community business management. **Suranaree Journal**. 10(2), 53-72.
- Kansuntisukmongkol, K. (2017). Philosophy of Sufficiency Economy for community-based adaptation to climate change: Lessons learned from Thai case studies. **Kasetsart Journal of Social Sciences**. 38(1), 56-61.
- Mongsawad, P. (2010). The Philosophy of the Sufficiency Economy: A contribution to the theory of development. **Asia-Pacific Development Journal**. 17(1),123-141.
- Munlerk, B. (2013). **Application of the Sufficiency Economy Philosophy to management by Administrative Officers of Sub–district Administrative Organizations in Nakhon Pathom Province**. Master Thesis, Master of Arts (Social Development and Administration), National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Natsupa, C. (2011). **Community economic concept**. Bangkok: Sangsan Press. [in Thai]
- Office of The National Economic and Social Development Board. (2007a). **Application of Sufficiency Economy**. Bangkok: Interest Press. [in Thai]
- Office of The National Economic and Social Development Board. (2007b). **Many questions about the Philosophy of Sufficiency Economy**. Bangkok: Interest Press. [in Thai]
- Office of The National Economic and Social Development Board. (2017). **The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)**. Bangkok: n.p. [in Thai]
- Palasri, W. (2016). **Macroeconomics 2**. Maha Sarakham: Rajabhat Maha Sarakham University Press. [in Thai]
- Puntasen, A. (2006). **A knowledge synthesis of Sufficiency Economy**. Bangkok: The Thailand Research Fund. [in Thai]

-
- Puntasen, A. (2007). **A synthesis of research works and related literatures on Sufficiency Economy**. Bangkok: National Research Council of Thailand. [in Thai]
- Sriwichailamphan, T. (2011). **Community economic development**. Chiang Mai: Chiang Mai University Press. [in Thai]
- The Chaipattana Foundation. (2010). **Sufficiency Economy**. Retrieved August 15, 2018, from http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39. [in Thai]
- Thonglard, B. ; Intakhan, P. & Busaba, B. (2016). Guidelines for improving the sustainable business according to Sufficiency Economy Philosophy of SMEs in Lampang Lumphun and Chiang Mai. **Journal of The Association of Researchers**. 21(1), 74-87. [in Thai]